

I dagens frågor

Red: Sten Söderberg

Svenska insatser under FN-flagg

Den svenska nödhjälpsexpeditionen i Peru — den första i sitt slag som har arbetat under FN:s flagg — avslutade formellt sitt uppdrag den 24 mars då en överenskommelse därom undertecknades i FN-högkvarteret i New York.

Den svenska styrkan har arbetat sex månader med rehabiliteringshjälp i de jordbävningsdrabbade områdena i de peruanska Anderna. Gruppen på 82 ingenjörer och andra tekniker har letts av överste Dettlow von Braun. Operationen har kostat ca 1,5 miljoner dollar.

En teknisk beredskapsstyrka för katastrofbistånd föreslogs första gången av Sverige i ett brev till generalsekreteraren den 14 december 1967, vilket talade om "ett tekniskt förband organiserat, utbildat och utrustat i huvudsak för användning i samband med fredsbevarande operationer, alternativt för återuppbyggnad av krigshärjade områden, upprättande av flyktingläger m.m., men även kapabelt att lämna bistånd till länder som drabbas av naturkatastrofer som jordbävningar och översvämningar".

Under de sex månaderna i Peru genomförde den svenska gruppen i samarbete med inhemsk arbetskraft 30 större och 100 mindre rehabiliteringsprojekt. Bl.a. byggdes fyra broar, därav en 30 meter lång stålbro vid Recuay över Rio Santa. Gruppen uppförde också ett antal jordbäv-

ningssäkra byggnader och typhus. Det svenska baslägret med dess kontor, verkstäder, förläggningar och kraftverk, har överlämnats till Peru som skall använda det till ett undervisningsprojekt för gruvarbetare med stöd av FN:s utvecklingsprogram (UNDP).

Kolera-epidemi

Världshälsoorganisationen (WHO) har värdjat om ekonomiska bidrag och utrustning för att bekämpa den kolera-epidemi, som härjar över stora områden. Den nu rådande nödsituationen härstammar från kolerautbrott, som började i Indonesien 1961.

I sin vädjan den 12 mars till WHO:s 131 medlemsstater och associerade medlemmar bad WHO:s generaldirektör, dr M G Candau, om bidrag i form av antibiotika, vaccin och annan utrustning samt ekonomisk hjälp för att bekosta framförallt transporterna av medicinska förråd till de utsatta områdena.

Narkotikalistans utökas

Genom kungörelse den 16.12.1966 (nr 694) förordnade Kungl Maj:t, att de tre hallucinogena substanserna LSD, meskalin och psilocybin skulle anses som narkotika.

Häri genom blev bestämmelserna i Kungl Maj:ts narkotikaförordning den 14.12.1962 (nr 704) tillämpliga på dessa substanser. Det var i missbrukets början med sporadiskt förekommande fall, men erfarenheter om utvecklingen i andra länder gav anledning att bevara en snabb spridning. Det blev inte så. Bruket av dessa medel har så vitt man kan bedöma varit relativt begränsat. Först från slutet av 1970 inträder en förändring, tydligt skönbar i ökningen av antalet beslag och domar som rör dessa medel. Användningen av LSD dominerar helt, men nya substanser med hal-

lucinogen effekt har under de senare åren syntetiserats och många flera är att vänta. Ett par substanser som går under beteckningen STP och DMT har tillfälligtvis förekommit i landet.

Sammanlagt 32 substanser ur grupperna hallucinoger, centralstimulantia, sömnmedel och lugnande medel föres genom konventionen in under olika former av nationell och internationell kontroll. För de hallucinogena medlen betyder detta i princip förbud. Elva sådana substanser omfattas av bestämmelserna, LSD, meskalin, psilocybin samt de åtta nedan upptagna. Dessa är mest kända under beteckningar såsom STP (nr 1), DET (nr 6), DMT (nr 7), DMHP (nr 3), THC, tetrahydrocannabinol (nr 8) och parahexyl (nr 5). De tre sistnämnda anses utgöra de kraftigast verkande innehållsämnen i cannabis (haschisch, marihuana). Alla de åtta substanserna framställs på syntetisk väg och de har mycket starkt beroendeframkallande effekt och till följd därav föreligger stor risk för missbruk av dem. De användes inte inom medicinen eller industrin men vissa av dem har varit föremål för stort vetenskapligt intresse. Fencyklidin användes i begränsad omfattning som bedövningsmedel vid infångande av vilda djur.

Samtidigt med konventionen antogs en resolution som uppmanar medlemsländerna att temporärt, tills konventionen ratificerats, tillämpa kontrollbestämmelserna. Sverige har undertecknat konventionen och var en av förslagsställarna till resolutionen.

Socialstyrelsen har hemställt, att Kungl Maj:t måtte förordna att de i nämnda konvention upptagna hallucinogena substanserna skall anses som narkotika.

Forskningsinstitut för socialpolitik

En professur i socialpolitik inrättas från den 1 januari 1972, enligt vad regeringen föreslår i en proposition till riksdagen. Professuren föreslås bli placerad vid ett forskningsinstitut, till vilket re-

suserna vid Institutet för arbetsmarknadsfrågor överförs.

I propositionen anför föredragande statsrådet Sven Moberg bland annat följande.

Det socialpolitiska området är starkt differentierat och den forskning som bedrivs, ofta av tvärvetenskaplig karaktär. Forskning och utvecklingsarbete med anknytning till socialpolitikens olika grenar förekommer inom statliga och kommunala förvaltningsmyndigheter och inom ett stort antal ämnesområden vid universitet och högsolor. Undersökningar inom bl.a. beteendevetenskapliga, ekonomiska, juridiska, medicinska och statsvetenskapliga ämnen berör ofta socialpolitiska frågor.

De samordningsuppgifter som avses bli knutna till den nu föreslagna professuren fordrar, att innehavaren har god överblick över socialpolitiken. De förutsätter vidare att innehavaren etablerar nära samarbete med förvaltningsmyndigheter inom det sociala området och med olika forskningsinstitutioner. Ett väsentligt inslag i samordningsfunktionen utgöres av uppdragsforskning, som i betydande utsträckning avses bli förlagd till den institution, där professorn är verksam. Därvid måste givetvis ytterligare personal knytas till projekten genom medel, som uppdragsgivaren ställer till förfogande.

Med hänsyn till arbetsuppgifterna för en professor inom det socialpolitiska området är den organisatoriska ram, som bäst torde tillgodose de krav, som kommer att ställas på verksamheten, ett särskilt forskningsinstitut.

Staten bildar läkemedelskoncern

En statlig läkemedelskoncern skall bildas senast 1 januari 1972. Fem enheter skall ingå i koncernen som skall förse den svenska marknaden med prisbilliga standardläkemedel. Exporten skall skötas genom ett särskilt bolag som skall starta samtidigt med att koncernen bildas.

Bildandet av koncernen skall ske i två etapper. Först skall Kabi, Grummebolagen och Vit-

rums produktionsdelar slås samman och senast den 1 januari 1973 skall den fjärde delen, ACO, föras in i koncernen. Femte delen av koncernen blir exportföretaget.

Statens Bakteriologiska Laboratorium skall inte ingå i koncernen utan dess produktionsdel skall skötas av dotterbolag som laboratoriet äger helt.

Avsikten är inte att skapa någon dyr topporganisation, säger delegationen. I stället skall den statliga läkemedelstillverkningen vara decentraliserad i största möjliga utsträckning. Ledarna för dotterbolagen skall vara ekonomiskt ansvariga liksom koncernchefen.

Delegationen framhåller att koncernen skall ge en rimlig vinst och sträva efter att expandera.

Alkoholstatistiken under ny myndighet

Riksskatteverket, som fr.o.m. 1.1. 1971 övertagit kontrollstyrelsens arbetsuppgifter, har nu sammanställt vissa alkoholstatistiska uppgifter för 1970. Härav framgår att konsumtionen av spritdrycker och vin ökade något under året. Av maltdryckerna efterfrågades mellanöl i ungefär samma omfattning som under 1969, medan däremot starköl och öl typ II A gick tillbaka. Den totala alkoholkonsumtionen steg från 7,07 till 7,24 liter per invånare över 15 år. Fylleriförseelserna minskade under året med 5 procent.

Försäljningen av spritdrycker för förtäring uppgick under 1970 till 53,0 milj. liter mot 51,2 milj. liter under 1969, vilket innebär en ökning av konsumtionen per invånare över 15 år från 8,17 till 8,37 liter eller med 2,4 procent. Utminuterungen ökade från 48,8 till 50,7 milj. liter eller med 4 procent, medan utskänknigen (försäljningen till restauranger) minskade från 2,37 till 2,33 milj. liter. Utskänknigen svarar numera för endast 4,4 procent av hela spritdrycksförsäljningen. Det egentliga brännvinets andel av totalalkoholkonsumtionen steg från 66 till 67 procent. Denna förskjutning härrör huvudsakligen från ökad efterfrågan på vodka.

Vinförsäljningen ökade under 1970 från 45,7 till 51,0 milj. liter eller med 12 procent. Ökningen faller huvudsakligen på lättvinerna, som steg från 35,2 till 40,3 milj. liter eller med 14 procent. Starkvinerna ökade från 10,4 till 10,7 milj. liter eller med 2 procent. Utminuterungen av vin steg med 12 procent och utskänknigen med 3 procent.

Den av systembolaget redovisade försäljningen av starköl uppgick 1970 till 30,6 milj. liter mot 33,0 milj. liter under 1969 vilket innebär en minskning med 7 procent. Förstnämnda kvantitet fördelade sig med 20,2 milj. liter på utminuterungen och 10,4 milj. liter på utskänknigen.

Den starka uppgången av mellanölskonsumtionen (skattepliktig utlämning + import) avstannade nästan helt under 1970, då den uppgick till 314,3 milj. liter mot 310,8 milj. liter under 1969. Konsumtionen av öl typ A (pilsner) minskade samtidigt från 76,7 till 71,7 milj. liter. För lagrat lättöl, slutligen, noteras en ökning från 19,4 till 24,5 milj. liter.

3,6 miljarder till starka drycker

Den totala alkoholkonsumtionen i form av spritdrycker, vin starköl och öl — mätt i liter alkohol 100 % per invånare över 15 år — beräknas ha stigit från 7,07 liter under 1969 till 7,24 liter under 1970. Ökningen härrör huvudsakligen från spritdrycker och vin. Den relativa fördelningen var 1970 spritdrycker 46 procent, vin 14 procent och maltdrycker 40 procent. Lättöl medräknas inte i detta sammanhang.

Konsumenternas totala utgifter för rusdrycker — inberäknat serveringsavgift med 12,5 procent av utskänkningsvärdet — beräknas under 1970 ha uppgått till 3 601 milj. kr mot 3 384 milj. kr under 1969.

Statens inkomster på alkoholanteringen, således även på öl, men exklusive mervärdesskatt på de omsatta beloppen, har samtidigt stigit från 2 595 till 2 849 milj. kr. Det må här erinras om att skattesatserna för starköl höjdes den 9 februari 1970 och för spritdrycker och vin den 1 november samma år.

Fylleriförseelserna färre

Antalet omhändertaganden (rapporter) för fylleri uppgick

1970 till 104 043 mot 109 531 under 1969, vilket innebär en minskning med 5 procent. Antalet för fylleri omhändertagna kvinnor minskade från 3 747 till 3 640 eller med 3 procent. Ungdomar under 18 år omhändertogs under 1970 i 3 844 fall mot 3 988 fall under 1969, vilket innebär en minskning med 4 procent. Av dessa var 288 resp. 254 ännu inte fyllda 15 år. I de allra yngsta åldrarna inträffade alltså en viss ökning.

Av dessa mycket unga fyllerister är närmare 1/3 flickor. För åldrarna 18—19 år noterades under 1970 5 709 omhändertaganden. Av dem som under 1970 omhändertogs för fylleri hade följaktligen 3 844 + 5 709 = 9 553 eller 9 procent av samtliga ännu inte uppnått myndig ålder.

Om man bortser från åldrarna under 15 år var 1970 tredje året i rad som det av polisen redovisade fylleriet påtagligt minskade.

Kemiskt avfall

Jordbruksministern har tillsatt en sakkunnigkommitté som skall utreda omhändertagandet av kemiskt avfall. I direktiven heter det:

Avfallshanteringen är en viktig del av miljövården. De under senare år kraftigt ökande avfallsmängderna har fört med sig allt större krav på en effektiv organisation och planering när det gäller omhändertagande och behandling av avfall.

Ett särskilt problem när det gäller avfallshanteringen är omhändertagande och behandling av sk specialavfall, dvs sådana typer av avfall som kräver särskild behandling i speciella anläggningar. Till sådant avfall kan hänföras bl a kemiskt industriavfall, oljeavfall samt giftrester och annat kemiskt avfall i större mängder.

I fråga om dessa avfallstyper är kommunernas skyldigheter mindre omfattande än när det gäller hushållsavfallet. Kommunens allmänna åliggande att ordna avstjälpningsplats eller annan anläggning för behandling av avfall anses sålunda inte omfatta anläggning för behandling av industriavfall. Sådant avfall inbegrips inte heller i det obligatoriska

kommunala renhållningsmonopol som kommer att gälla från den 1 januari 1972. Däremot har kommun möjlighet att genom föreskrift i lokal hälsovårdsordning utvidga monopolet till att avse också annat avfall än hushållsavfall, t ex kemiskt industriavfall och andra typer av specialavfall.

Genom miljöskadelagen har möjligheter införts att begränsa och förhindra utsläpp av föroreningar i vatten och luft. Miljökontrollutredningen har i uppgift att lägga fram förslag till lagstiftning som skall göra det möjligt att övervaka destruktion av miljöfarliga produkter.

Lagstiftningen behöver emellertid kompletteras med organisatoriska åtgärder förklarar jordbruksministern. Kemiska avfallsprodukter från bl a industrin kan i många fall inte tas om hand på ett ändamålsenligt sätt på det ställe där de uppkommer utan kräver särskilda behandlingsresurser. I sådana fall då användningen av tidigare tillåtna produkter förbjuds, såsom skett t ex med DDT och vissa andra sk klorerade kolväten, uppkommer också behov av en organisation med möjlighet att ta emot och oskadliggöra produkterna.

De sakkunniga skall också se över det statiga avfallsbolaget (SAKAB) och föreslå hur förstörelsen av avfallet skall finansieras.

Nytt namn

Centralförbundet för nykterhetsundervisning (CFN) har efter nära 70 års tillvaro bytt namn till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN). Vi behjärtar detta och ber att få meddela att det ombildade förbundets adress är CAN:s kansli, Karlavägen 117, 115 26 Stockholm.

Nykterhetsundervisning har ändrats till alkoholupplysning. Gärna det, men viktigare är dock att narkotikaproblemet angrips av ännu en organisation, som syftar till objektiv upplysning.

Sommarens dödshot

Sommaren är de många "onödiga" dödsolyckornas tid. Om vi bortser från trafikdöden — vilket sannerligen inte är lätt att göra då invalidiseringen bara ökar och man i stigande skala kör ihjäl eller skadar barn — så kräver druckningsolyckorna alltför många liv. Det borde kanske undervisas i skolorna om friluftsbadandets faror. Men alla åldrar visar sig överskatta sin skunnighet och underskatta vattnets risker, särskilt strömdragen.

En allt större fara utgör också plastbåtarna, ofta med alltför starka motorer. Må denna artikel ur Arbetet tjäna som en varning:

En garanterat osänkbar snabb plastbåt för 10 000 kr inköpt för bara en månad sedan sjönk på åtta sekunder under benen på fyra personer i Dragörs segelrännan!

Lyckligtvis hade de fyra passagerarna flytvästar på sig och kunde snabbt plockas upp av en annan plastbåt som låg några hundra meter bort, med avslagen motor.

Båten hade legat i St Magleby till för tre dagar sedan. På lördagen seglade ägaren sin första tur med den och på söndagen hade man varit ute i två timmar när den sjönk!

Båten var en Fletcher Arrow V 129 med en 45 hästars Chrysler motor. En av passagerarna, Sören Jacobsen, hade sin 6-åriga son med sig. Pojken hade klätts i flytväst efter krav från mamman.

— Vi låg stilla och jag såg att det kommit in lite vatten i aktern. Jag tänkte just föreslå att vi skulle ösa lite, men hann inte tala till punkt förrän båten var helt försvunnen under oss! Hade inte den andra båten, som just passerat och slagit av motorn funnits i närheten hade vi aldrig klarat oss, tror Sören Jacobsen.

Det kan vara bra att veta att det hittills inte i hela mänsklighetens historia har konstruerats en osänkbar båt.

Handikappade som lärare

Enligt bestämmelser i läraryhögskolestadgan (LHS) skall den som vill vinna tillträde till lärarutbildningslinje vara fri från sjukdom eller handikapp som medför olämplighet för lärartjänst. Motsvarande bestämmelser återfinns i stadgorna för seminarierna för huslig utbildning och slöjdläraryhögskolan samt i bestämmelserna rörande förskoleseminarierna, konstaterar Från Departement och nämnder (6/71).

Till ledning för rektorerna vid läraryhögskolorna har skolöverstyrelsen i samråd med socialstyrelsen utfärdat anvisningar den 29 juli 1968 för bedömning av hälsotillståndet hos utbildnings- och anställningssökande.

1968 års anvisningar har utfärdats för att tjäna till ledning vid bedömning av läkarintyg som skall företas före intagning till lärarutbildningsanstalt och vid tillsättning av lärartjänst. Utgångspunkten torde härvid ha varit att en person som på grund av sin sjukdom eller handikapp inte kan antas erhålla eller utöva en lärartjänst, inte heller bör intas till sådan utbildning. Anvisningarna ger dels allmänna rekommendationer i fråga om bedömningen med hänsyn till vilken skolform, stadium eller ämnesområde som utbildningen eller tjänsten avser, dels specialregler för vissa angivna sjukdomar eller handikapp vilka i regel utgör hinder för intagning till utbildning eller erhållande av tjänst som lärare. Som exempel nämnes sjukdom med kramper eller absenser, då anfallsfri tidsperiod med eller utan behandling understiger två år eller fall där undersökningen utvisar förekomst av grövre psykisk rubbning samt hörsel- och synnedsättningar. Under vissa angivna förutsättningar krävs intyg av specialist.

Men nu har synen på de handikappade dess bättre ändrats och därför har Skolöverstyrelsen fått i uppdrag att i samråd med Socialstyrelsen se över 1968 års bestämmelser. Det har tydligen långsamt trängt fram att ett fysiskt handikapp inte behöver ut-

göra något hinder för att utbilda en människa till en god lärare. I direktiven heter det:

Den ändrade synen på handikappades möjligheter att leva ett normalt liv har kommit till uttryck även vid Kungl. Maj:ts bedömning av dispens för enskild inträdessökande från de angivna hälsokraven.

Sedan 1968 års anvisningar utfärdats har ett antal ärenden avseende allmän behörighet att antas till lärarutbildning prövats av Kungl. Maj:ts stadsrådet. Dessa ärenden har varit såväl ansökningar om dispens från gällande bestämmelser som besvär i sista instans över rektors och skolöverstyrelsens beslut att inte anta sökande, som befunnits inte uppfylla de i SÖ:s anvisningar angivna riktlinjerna. Flertalet av dessa ärenden har gällt hörselskadade inträdessökande. Det har dock även förekommit ärenden avseende synskadade, tidigare psykiskt sjuka samt sådana sökande som lider av sjukdom med kramper eller absenser.

I ett flertal ärenden i fråga om inträdessökande med hörsel- eller synskador har Kungl. Maj:ts funnit särskilda skäl föreligga för att lämna den sökande medgivande till intagning, heter det i promemorian.

Härvidlag har en individuell bedömning av den sökandes situation skett. Som särskilda skäl för intagning har därvid ansetts bl a att vederbörande utan hinder av handikappat visat sig kunna utöva läraryrket och i övrigt bedömts äga så goda personliga förutsättningar för detta yrke att handikappat bör kunna kompenseras. Vederbörande specialist som utfärdat intyg för den sökande har i de flesta fall där medgivande till intagning lämnats också tillstyrkt antagning till utbildningen.

Man bör kanske vara tacksam. Ett sent uppvaknande är ju bättre än fortsatt dvala på detta väsentliga område.

Gamla skor som föda

Låt oss för en gångs skull återge delar av en bokrecension. Den

är ur *GHT* och skriven av Bengt Hubendick.

Man behöver andas och man behöver äta för att hålla maskineriet i gång. Lufttillgången har väl aldrig varit en begränsande faktor för naturfolk. Det är bara de urbaniserade och industrialiserade områdenas människor för vilka detta någon gång kan bli verkligt kritiskt. Med födan har det förhållit sig på annat sätt.

Kerstin Eidlitz har studerat näringsekologin hos holaraktis naturfolk, alltså de folkgrupper alltför från samer, komer och nener till jakuter, tjuktjer och eskimåer som bebor eller bebott de arktiska områdena i norra Eurasien, Grönland och norra Nordamerika. Hon har sammanställt ett enormt material, disputerat på det och dessutom publicerat en populär pocketbok i ämnet. Den heter *Föda och nödföda* med undertiteln *Hur människan använder vildmarkens tillgångar* (LTs förlag. Pris 21:— inkl moms).

Många av oss har väl sett den gamla Chaplin-filmen där den svältande huvudpersonen angriper en kokad känga med kniv och gaffel på en tallrik. Det kunde man skratta åt. Man blir betänksam när man ser rubriken *Gamla skinn, kläder och skor* över ett avsnitt i kapitel om nödföda. I själva verket tycks det vara åtskilligt som kan ätas om nöden kräver det. Renspillning hör dit. Hela registret av mer normal föda från ren, björn och myskoxe till bark, kåda, sav och cedernötter genomgås.

Ett intressant konstaterande avslutar den faktaspäckade kunskapskälla denna bok är:

Övergången från naturhushållning till penninghushållning betydde för födans del att kolhydratrika livsmedel som socker och mjöl fick ökad betydelse på den protein- och C-vitaminrika födans bekostnad. Detta berodde inte enbart på att dessa folk i allmänhet blev fattigare vid den europeiska kolonisationen, utan också på att de västerländska livsmedlen blev statusföda och att man övergav de gamla sederna att intensivt utnyttja djuren och växterna och att fördela dem rationellt, så att den färskaste C-vitaminrika födan kom många till godo.